

SPIS TREŚCI *CONTENTS*

Od redakcji	7
Janusz T. Hryniewicz Społeczeństwo ryzyka. Teoria, model, analiza krytyczna	9
<i>Risk Society. The Theory, Model, Critical Analysis</i>	
Jacek Tittenbrun The death of class?	35
<i>Czy śmierć klas?</i>	
Krystyna Janicka, Kazimierz M. Słomczyński Struktura społeczna w Polsce: klasowy wymiar nierówności	55
<i>Social Structure in Poland: Class Dimension of Social Inequality</i>	
Maria Zielińska, Tomasz Kołodziej Pozycja stratyfikacyjna jednostki a subiektywna ocena położenia społecznego. Przyczynek do analizy stopnia zgodności skal pomiarowych	73
<i>Position Stratification of the Individuals and the Subjective Evaluation of Social Position. Analysis of the Degree of Compliance Measurement Scales</i>	
Ave Roots Mechanisms of attaining professional and managerial positions and gender. The case of Estonia	93
<i>Mechanizmy osiagania pozycji zawodowej i stanowisk kierowniczych a płeć. Przykład Estonii</i>	
Andrzej Pilichowski Wieś polska w procesie przekształceń strukturalnych. Uwarunkowania i konsekwencje	109
<i>Polish Countryside in the Process of the Structural Changes. Determinants and Consequences.</i>	
Wielisława Warzywoda-Kruszyńska Dzieci i młodzież w UE – dyskryminowana generacja?	125
<i>Children and Youth in the European Union – the Underprivileged Generation?</i>	

Ewa Rokicka, Marta Petelewicz	
Subiektywna jakość życia a status społeczno-ekonomiczny. Na przykładzie mieszkańców Łodzi	143
<i>Subjective Quality of Life and Socio-economic Status. The Case of Lodz Inhabitants</i>	

RECENZJA

„Dyskursy ubóstwa i wykluczenia społecznego”, red. Elżbieta Tarkowska – rec. Agnieszka Golczyńska-Grondas	163
--	-----

KRONIKA

Nekrolog	173
----------------	-----

**Streszczenia
Abstracts**

Janusz T. Hryniewicz
Uniwersytet Warszawski

SPOŁECZEŃSTWO RYZYKA. TEORIA, MODEL, ANALIZA KRYTYCZNA

Streszczenie

Teoria społeczeństwa ryzyka łączy upadek społeczeństwa przemysłowego z pojawieniem się zagrożeń pozazmysłowych i zmianą priorytetów politycznych. Unikanie zagrożeń stało się znaczącym problemem życia politycznego. W myśl teorii społeczeństwa ryzyka upadkowi społeczeństwa przemysłowego towarzyszy wzrost napięć psychicznych. W efekcie przeprowadzonych analiz okazało się, że w społeczeństwie ryzyka odnotowano znacznie mniej zaburzeń psychicznych niż wynikałoby to ze statystyk medycznych. Wraz z zanikiem społeczeństw przemysłowych współczynniki samobójstw wykazywały trend spadkowy. Społeczeństwo ryzyka jest produktem zmian gospodarczych i kulturalnych, i przejawia się w nowej orientacji opinii publicznej i poprzez wzrost popytu na bezpieczeństwo.

Słowa kluczowe: nowa gospodarka, teoria społeczeństwa ryzyka, społeczeństwo postindustrialne, zaburzenia psychiczne, samobójstwa, zmiany kulturowe

RISK SOCIETY. THE THEORY, MODEL, CRITICAL ANALYSIS

Abstract

The theory of risk society connects the fall of industrial society with growth of non sensual threatens and changes of political priorities. The different kinds of risks and avoidance of them became new topics of political life. Some of the prominent theorists of the theory of risk society have claimed that the fall of industrial society is accompanied by an increase in mental tensions, because of growth of threatens. In order to verify these theses the model of risk society was constructed. It turned out that there are probably much fewer mental disorders than evidenced by medical statistics. As the industrial societies have vanished, the coefficients of suicides showed a declining trend. The risk society is the product of economic and cultural changes and manifests itself in new orientation of public opinion and growth of demand for safety.

Key words: new economy, theory of risk society, postindustrial society, mental disorder, suicides, cultural changes

Jacek Tittenbrun, Adam Mickiewicz
University in Poznań

THE DEATH OF CLASS?

Abstract

This paper is a critical analysis of the 'death of class' thesis advanced by Jan Pakulski and others. The thesis is found to be flawed on theoretical and substantive grounds.

Key words: transformation of class structure, the 'death of class', the new forms of inequality

CZY ŚMIERĆ KLAS?

Streszczenie

Artykuł zawiera krytyczną analizę tezy o „śmierci klas”, sformułowanej przez Jana Pakulskiego i innych badaczy struktury klasowej, która okazała się błędna, zarówno na gruncie teoretycznym, jak i na poziomie faktów.

Słowa kluczowe: transformacja struktury klasowej, „śmierć klasy”, nowe formy nierówności.

Krystyna Janicka
IFiS PAN i IS UZ
Kazimierz M. Słomczyński
IFiS PAN

STRUKTURA SPOŁECZNA W POLSCE: KLASOWY WYMIAR NIERÓWNOŚCI

Streszczenie

W pierwszej części artykułu – wbrew hipotezie „o śmierci klas” – argumentujemy na rzecz tezy o ważności klas społecznych. Po 1945 roku klasy społeczne w Polsce stały się całościami wewnętrznie zróżnicowanymi ze względu na podstawowe zasoby jednostki – formalne wykształcenie, pozycję zawodową i dochody z pracy, a także ze względu na postawy wobec siebie i społeczeństwa. Odnosząc się do danych historycznych, wykazujemy, że w czasach realnego socjalizmu struktura klasowa – wyjąwszy nomenklaturę – była względnie egalitarna. Przedstawione analizy opierają się na danych z Polskiego Badania Panelowego, który to panel jest projektem realizowanym w pięcioletnich odstępach, począwszy od roku 1988. W artykule wykazujemy, że pod względem ogólnej pozycji społecznej – mierzonej poziomem wykształcenia, statusem społeczno-zawodowym i dochodami z pracy – klasy społeczne ulegają polaryzacji. Okazuje się także, iż zwycięzcy postkomunistycznej transformacji, a więc przedsiębiorcy, menedżerowie i specjaliści przejawiają silniejsze postawy prorynkowe i prodemokratyczne niż czynią to pozostałe klasy, a zwłaszcza niewykwalifikowani robotnicy i rolnicy.

Słowa kluczowe: klasy społeczne, post-komunistyczna transformacja, prorynkowe postawy, prodemokratyczne postawy, Polskie Badanie Panelowe

SOCIAL STRUCTURE IN POLAND: CLASS DIMENSION OF SOCIAL INEQUALITY

Abstract

In the introductory part of this paper we argue against the “death of class” hypothesis. Since 1945 in Poland social classes have been entities clearly stratified according to the basic individuals’ resources – such as formal education, occupational rank, and job income – and general attitudes toward self and society. Using historical data, we show that during the “real existing socialism” class structure was relatively egalitarian, with exception of the nomenklatura positions. Our own main empirical analysis is based on the data from the Polish Panel Survey POLPAN, a study conducted every five years since 1989. We demonstrate that social classes become more polarized with respect to general social stratification position measured by education, occupational status and income. We also find that winners of the post-communist transformation – employers, managers, and professionals – reveal stronger pro-market and pro-democracy stances than other social classes, with unskilled factory workers and farmers as most apparent opposite groups.

Key words: social classes, post-communist transformation, pro-market attitudes, pro-democratic attitudes, Polish Panel Survey

Maria Zielińska, Tomasz Kołodziej
Uniwersytet Zielonogórski

**POZYCJA STRATYFIKACYJNA JEDNOSTKI
A SUBIEKTYWNA OCENA POŁOŻENIA SPOŁECZNEGO.
PRZYCZYNEK DO ANALIZY STOPNIA ZGODNOŚCI SKAL POMIAROWYCH**

Streszczenie

Podstawowym celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie natury metodologicznej: w jakim stopniu wyznaczanie pozycji jednostki w strukturze społecznej za pomocą tzw. kryteriów obiektywnych (dochodu, pozycji zawodowej, wykształcenia) zbieżne jest z subiektywną oceną własnego położenia społecznego oraz jakie czynniki przyczyniają się do zaistniałych rozbieżności. Ogólniejsze pytanie dotyczy możliwości eksplanacyjnych modeli konstruowanych z uwzględnieniem kryteriów obiektywnych i modeli uwzględniających kryteria subiektywne.

Artykuł mieści się w nurcie szeroko rozumianej problematyki dotyczącej przeobrażeń struktury społecznej. Kanwą teoretyczną dla analiz empirycznych są tu socjologiczne teorie struktury i ruchliwości społecznej. Empirycznej ilustracji dostarczą dane pochodzące z longitudinalnych badań socjologicznych [Lubuskiego Sondażu Społecznego (2005 i 2009) oraz Polskiego Generalnego Sondażu Społecznego (2005, 2008)].

Wyniki badań empirycznych jednoznacznie wskazują, że następują zmiany uwarunkowań percepcji własnego położenia społecznego w kierunku zmniejszenia roli zawodu przy jednoczesnym wzroście znaczenia czynników pozazawodowych, wśród których istotną funkcję pełnią subiektywne oceny własnej sytuacji, konteksty porównawcze oraz kategorie (grupy) odniesienia.

W artykule zestawione zostaną miary położenia jednostki w strukturze społecznej, oszacowane rozbieżności i wskazane możliwe obszary pozwalające te rozbieżności wyjaśnić.

Słowa kluczowe: pozycja stratyfikacyjna, subiektywna ocena położenia społecznego, skale pomiarowe, położenie społeczne

**POSITION STRATIFICATION OF THE INDIVIDUALS AND THE SUBJECTIVE
EVALUATION OF SOCIAL POSITION. ANALYSIS OF THE DEGREE
OF COMPLIANCE MEASUREMENT SCALES**

Abstract

The primary objective of this article is to answer the question of a methodological nature: to what extent position in the social structure of individuals determine by using the so-called objective criteria (income, occupational position, education) is consistent with the subjective assessment of their social position, and what factors contribute to the existing discrepancies. General question concerns the explanatory possibility of models constructed with the criteria of objective and models based on subjective criteria.

The article is located in the mainstream of broadly understood issues concerning the transformation of the social structure. Theoretical basis for the empirical analysis are the sociological theories of structure and social mobility. Empirical illustrations based are on data from a longitudinal sociological studies: Lubuskie Social Survey (2005 and 2009) and the Polish General Social Survey (2005, 2008).

The results of empirical studies clearly indicate that changes occur in conditions of perception of self social position in such direction, that the role of profession is reduced and the growing importance of non-work factors, among which important function fully subjective assessment of their own situation, comparative contexts, and categories (groups) references.

The article summarized the measure of the position in the social structure, estimates of the divergence and indicated possible areas allowing these divergence to explain.

Key words: position stratification, subjective evaluation of social position, measurement scales, social position

Ave Roots
University of Tartu

**MECHANISM OF ATTAINING PROFESSIONAL AND MANAGERIAL POSITIONS
AND GENDER. THE CASE OF ESTONIA**

Abstract

In Estonia, gender segregation and the gender wage gap are the greatest in Europe [European Institute for Gender Equality 2013]. Previous research shows that men and women also have to use different strategies to reach the highest positions in the labour market [Roots 2011a; Titma, Roots and Soidla 2010]. The data about Estonia in the European Social Survey 2010 shows that attainment in one's occupation of managerial and professional status (occupation attainment) are indeed predicated on different factors, but after adding the variable of gender segregation into the immediate work place the occupation attainment mechanisms of men and women start to resemble each other. Hence, the main reason for the differences in occupational attainment mechanisms is labour market segregation.

Key words: gender inequality, gender segregation, gender status, occupation attainment, Estonian labour market

**MECHANIZMY OSIĄGANIA POZYCJI ZAWODOWEJ I STANOWISK
KIEROWNICZYCH A PŁEĆ. PRZYKŁAD ESTONII**

Streszczenie

Estonia jest krajem, w którym segregacja ze względu na płeć oraz różnice w dochodach kobiet i mężczyzn jest największa w Europie [European Institute for Gender Equality 2013]. Dotychczasowe badania wskazują także, że mężczyźni i kobiety muszą stosować odmienne strategie osiągnięcia najwyższych pozycji na rynku pracy [Roots 2011a; Titma, Roots and Soidla 2010]. Dane dotyczące Estonii z Europejskiego Sondażu Społecznego 2010 pokazują, że choć osiągnięcie pozycji menedżerów i profesjonalistów jest uwarunkowane różnymi czynnikami, to uwzględnienie segregacji ze względu na płeć jako zmiennej powoduje, że mechanizmy osiągnięcia pozycji zawodowych kobiet i mężczyzn zaczynają kształtować się podobnie. Z tego powodu wydaje się, że głównym czynnikiem różnicującym te mechanizmy jest segregacja na rynku pracy.

Słowa kluczowe: nierówności płci, segregacja ze względu na płeć, status płci, osiągnięcie pozycji zawodowej, estoński rynek pracy

Andrzej Pilichowski
Uniwersytet Łódzki

**WIEŚ POLSKA W PROCESIE PRZEKSZTAŁCEN STRUKTURALNYCH.
UWARUNKOWANIA I KONSEKWENCJE**

Streszczenie

W ostatnim ćwierćwieczu na polskiej wsi dokonały się radykalne zmiany systemowe. W początkowym okresie transformacji zmiany były głównie konsekwencją nowych aktów legislacyjnych. W drugiej dekadzie transformacji – pod wpływem czynników ekonomicznych (modernizacja rolnictwa) i społeczno-kulturowych (nieprodukcyjne formy przestrzeni wiejskiej stają się wartością dla części mieszkańców miast; akcesja do Unii Europejskiej, która powoduje poddanie wsi i rolnictwa regułom Wspólnej Polityki Rolnej) wyraźniej uwidoczniły się procesy dezagraryzacji prowadzące – między innymi – do znaczących zmian struktury agrarnej. Obecnie ludność wiejska związana z gospodarstwem rolnym stała się grupą mniejszościową. Niespełna 2/3 mieszkańców wsi stanowi ludność nierolnicza. Jednocześnie zmniejsza się coraz wyraźniej liczba rodzinnych gospodarstw rolnych. Zarazem od roku 2000 utrzymuje się proces napływu ludności miejskiej na tereny wiejskie, w istotny sposób zmieniający formy wykorzystania przestrzeni wiejskiej. Równolegle notowany jest dynamiczny wzrost liczby mieszkańców wsi z wyższym wykształceniem. Przeanalizowane procesy dowodzą, iż różnorodność i różnicowanie oraz wielopoziomowość i wieloaspektowość stają się trafnymi ramami analizy procesów zachodzących *poza miastem* także i w naszym kraju. Powstała dla analizy krajów „starej Europy” typologia trzech dynamik rozwoju wiejskiego wydaje się bardzo użyteczna, zarówno dla opisu przemian zachodzących w naszym kraju, jak również w innych krajach „nowej Europy” (oczywiście z uwzględnieniem specyfiki każdego z nich).

Słowa kluczowe: wieś i rolnictwo, zmiana systemowa, struktura agrarna, różnorodność i zróżnicowanie, trzy dynamiki rozwoju wiejskiego.

POLISH COUNTRYSIDE IN THE PROCESS OF THE STRUCTURAL CHANGES. DETERMINANTS AND CONSEQUENCES

Summary

During the last twenty five years Polish countryside went through systemic changes. At the beginning of systemic transformation the main changes were of legislative nature. Second decade of systemic transformation – under the economic factors (modernisation of agriculture) as well as socio-cultural (non-rural forms of rural space became) to be a value for city inhabitants. In the same time Polish accession to the European Union (Polish countryside and agriculture under the rules of Common Agriculture Policy) brought up process of disintegration which had an influence on agrarian changes. In the present rural inhabitants, who are involve in rural production are in minority. Almost 2/3 of rural areas inhabitants are people engaged in non-rural occupation. In the same time number of family farm holds is decreasing. Starting from year 2000 we can observe constant migration from city to the rural areas, which has influence on different ways of use of rural space. Pararely number of rural inhabitants with higher education is increasing. Those processes shows that diversity and differentiation as well as multilevel and multifarious become to be correct frames for analysis of processes taken place outside the city also in our country. Also the three competing rural development dynamics typology of rural development (created for ‘old Europe’ countries) applies as well in countries of ‘new Europe’.

Key words: agriculture and countryside, systemic change, agrarian change, diversity and differentiation, the three competing rural development dynamics

Wielisława Warzywoda-Kruszyńska
Uniwersytet Łódzki

DZIECI I MŁODZIEŻ W UNII EUROPEJSKIEJ – DYSKRYMINOWANA GENERACJA?

Streszczenie

W artykule przypominałam strukturalną koncepcję dzieciństwa, sformułowaną w latach 90. przez Jensa Qvertrupa i współpracowników, zgodnie z którą dzieciństwo stanowi trwały segment struktury społecznej, pozostający w relacji z innym trwałym segmentem struktury – dorosłymi. We współczesnych społeczeństwach, zgodnie z tą koncepcją, dzieci i młodzież jako kolektywny element struktury społecznej są dyskryminowane w dostępie do zasobów i możliwości zaspokajania potrzeb w porównaniu z generacją dorosłych. Wykorzystując dane Eurostatu, sprawdziłam, czy koncepcja ta znajduje empiryczne potwierdzenie w odniesieniu do społeczeństwa ponadnarodowego, jakim jest Unia Europejska. Traktuję Unię Europejską jako makrostrukturę ekonomiczno-polityczną, w ramach której funkcjonują różne generacje, stanowiące jej trwałe strukturalne elementy. Instytucje Unii Europejskiej mają pierwszorzędne znaczenie w nadaniu znaczenia kwestii warunków życia dzieci i w nakłanianiu państw członkowskich do działań na rzecz ich poprawy. Wskazałam na inicjatywy polityczne podejmowane w Unii Europejskiej w tym względzie. Analizując wskaźniki: zagrożenia biedą, biedy permanentnej, zagrożenia biedą lub wykluczeniem społecznym, głębokiej deprivacji materialnej oraz deprivacji potrzeb mieszkaniowych dla generacji dzieci (0–17 lat) oraz dla generacji dorosłych w UE–27, stwierdzam, że strukturalna koncepcja dzieciństwa znajduje

empiryczne potwierdzenie w XXI w. Równocześnie zwracam uwagę na zróżnicowanie istniejące w generacji „dorosłych”, w której najmłodsi (18–24 lata) w 2012 roku byli bardziej niż dzieci zagrożeni ubóstwem.

Słowa kluczowe: strukturalna koncepcja dzieciństwa, relacje między-generacyjne, zagrożenie biedą, inicjatywy Unii Europejskiej na rzecz dzieci.

CHILDRE AND YOUTH IN THE EUROPEAN UNION – THE UNDERPRIVILEGED GENERATION?

Summary

In the article, I recalled the structural concept of childhood formulated in the 1990s by Jens Qvertrup and collaborators, according to which childhood comprises a stable segment of the social structure, staying in relations to another established segment of the structure- the adults. According to this concept, in contemporary societies children and youth as a collective element of a social structure are discriminated – in comparison to adults – in access to resources and to opportunities to fulfill their needs. Using Eurostat data I checked whether the concept could be confirmed empirically for a supra-national society, which is European Union. I perceive European Union as a political-economic macrostructure consisting of various generations, which, in turn, are its stable structural elements. The institutions of European Union are of first-rank importance when it comes to giving priority to the question of the youth's living conditions and when it comes to making the member states act for its improvement. I indicated political initiatives taken in the EU in this respect. Analyzing such indicators as: at – risk of poverty rate, persistent poverty rate, at – risk of poverty or social exclusion rate, deep material deprivation and deprivation of housing needs for the generation of 0–17 years olds and for the generation of adults in the EU–27, I make a statement that there is empirical evidence for structural concept of childhood in the 21st century. At the same time, I pointed at differentiation within the generation of “adults”, where the youngest (18–24 years old) were, in 2012, more endangered by poverty than children.

Key words: structural concept of childhood, intergenerational relations, risk of poverty, EU initiatives for children

Ewa Rokicka, Marta Petelewicz
Uniwersytet Łódzki

SUBIEKTYWNA JAKOŚĆ ŻYCIA A STATUS SPOŁECZNO-EKONOMICZNY. NA PRZYKŁADZIE MIESZKAŃCÓW ŁODZI

Streszczenie

Artykuł stanowi głos w dyskusji dotyczącej subiektywnej jakości życia, ujmując ją w perspektywie zróżnicowania strukturalnego. Przedmiotem analiz jest subiektywna jakość życia mieszkańców Łodzi w wymiarze globalnym (ogólne zadowolenie z życia) oraz w ujęciu dziedzinowym. Głównym celem artykułu było ustalenie zależności między dziedzinowymi a globalnymi wskaźnikami subiektywnej jakości życia oraz analiza subiektywnej jakości życia w kontekście

zróźnicowania statusu społeczno-ekonomicznego. Analizy przeprowadzone zostały w oparciu o dane zgromadzone w trakcie badań surveyowych przeprowadzonych w latach 2011–2012 na reprezentatywnej próbie mieszkańców Łodzi. W opisywanym projekcie badawczym zadowolenie z życia analizowane było na podstawie klasycznego narzędzie pomiarowego – drabiny Cantrila. Drugim komponentem oceny dobrostanu psychicznego była analiza zadowolenia z 12 sfer życia. Poszczególne pytania, które weszły w skład modułu, zostały opracowane przez zespół realizujący projekt w oparciu o ustalenia empiryczne i teoretyczne z dotychczasowych badań. Na podstawie analiz korelacyjnych oraz metodą regresji liniowej i hierarchicznej regresji liniowej ustalono, że subiektywna jakość życia jest silnie skorelowana z oceną własnej pozycji społecznej; subiektywna jakość życia oraz ocena własnej pozycji społecznej są skorelowane z SES; obiektywne zmienne składające się na status społeczno-ekonomiczny i złożony wskaźnik SES mają mniejszą moc eksplanacyjną niż ocena własnej pozycji społecznej dokonywana przez respondentów.

Słowa kluczowe: jakość życia, subiektywna jakość życia, status społeczno-ekonomiczny, pozycja społeczna

SUBJECTIVE QUALITY OF LIFE AND SOCIO-ECONOMIC STATUS. THE CASE OF LODZ INHABITANTS

Abstract

The article contributes to the debate on the subjective quality of life in the context of structural diversity. The object of analysis is the subjective quality of life of the inhabitants of Lodz, Poland, in the global perspective (overall satisfaction with life) and in the contexts of particular fields of study. The main objective of this article was to determine the relationship between field-specific and global indicators of the subjective quality of life and the analysis of subjective quality of life in the context of the diversified socio-economic status. Analyses were carried out on the basis of data collected during the survey study conducted in 2011–2012 on a representative sample of residents of Lodz. In the described research project, life satisfaction was analyzed based on the classical measurement tool – Cantril ladder. Another component of the evaluation of psychological well-being was the analysis of satisfaction with 12 spheres of life. Individual questions included in the module were developed by the project team based on empirical findings and results of theoretical research available to date. Based on the correlation analysis, linear regression and hierarchical linear regression analyses, it was established that the subjective quality of life is strongly correlated with the assessment of own social position; subjective quality of life and the assessment of own social position are correlated with SES; objective variables that make up the socio-economic status and the SES index have less explanatory power than the assessment of own social position made by the respondents.

Key words: quality of life, subjective quality of life, socio-economic status, social position